

Jurisprudencija, 2005, t. 76(68); 102–112

GRĖSMĖ – KAIP SAUGOS RINKOS PLĖTROS DIMENSIJA

Doc. dr. Raimundas Kalesnykas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Policijos teisės ir veiklos katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
Telefonas 271 46 32
Elektroninis paštas raimuka@mruni.lt

Pateikta 2005 m. birželio 22 d.

Parengta spausdinti 2005 m. lapkričio 18 d.

Pagrindinės sąvokos: saugos rinka, grėsmė, saugos paslaugų rinkos privatizavimas, policija, privačios saugos struktūros, saugos rinkos plėtra.

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos viešojo ir privataus saugos sektorių veikimo turinys teikiant asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugas bei jų dominavimas saugos paslaugų rinkoje. Kalbėti apie bendros saugos rinkos vyravimą verčia greita privataus verslo ir privataus ekonomikos sektoriaus plėtra Lietuvoje – tai neišvengiamai keičia subjektyvų, atsakingų už saugumą ir tvarką, sistemą.

Straipsnyje keliama saugos rinkos plėtros galimų pavojų problema. Šie pavojai kyla, kai siekiama susiaurinti policijos ir kitų viešųjų saugos tarnybų funkcijas bei išplėsti privačių saugos struktūrų teikiamas paslaugas. Kita vertus, privataus saugos sektoriaus paskirtis ir misija keičiasi rinkos ekonomikos sąlygomis, kurioms esant saugi aplinka ir tvarka tampa rinkos produktu.

Straipsnyje smulkiai tyrinėjama saugos rinkos norminio reglamentavimo grėsmė. Autorius įžvelgia, jog 2004 m. liepos 8 d. priimtas Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas ne iki išsprendė privataus saugos sektoriaus teisinio reguliavimo klausimus. Autoriaus nuomone, vienas iš būdingiausių pavojų vykdant privačią saugos veiklą – veiksmingų teisinio reguliavimo mechanizmo garantijų nebuvimas saugant pagrindines piliečių teises ir laisves. Tai susiję su privačių saugos struktūrų veiklos specifiška, fizinės prievartos, specialiųjų priemonių ir šaunamųjų ginklų naudojimu, privačios detektyvinės veiklos įgyvendinimu ir pan.

Straipsnyje nagrinėjamas tokių hipotetinių reiškinių kaip privati policija, saugos paslaugų privatizavimas ir jų vyravimas šiuolaikinėje visuomenėje. Laisvos rinkos sąlygomis saugos paslaugos laikomos preke, kurią galima nusipirkti arba parduoti, o viešasis ir privatus saugos sektoriai – pramone, teikiančia tokias paslaugas. Daroma išvada, kad saugos rinkos plėtros grėsmė mažėtų, o saugos rinkos plėtra būtų veiksminga pakeitus valstybės vykdomą politiką asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos srityje.

I v a d a s

Modernios informacinės visuomenės formavimasis skatina keisti esamą visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos politiką. Rinkos ekonomikos sąlygomis visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos iniciatyvą valstybėje perima privataus (komercinio) intereso pagrindu veikiantys subjektai. Minėtą tendenciją lemia ribotos valstybės galimybės vienu metu liberalizuoti ekonomiką ir su egzistuojančių tarnybų pagalba užtikrinti privačių ūkinės veiklos

subjektų saugumą. Ilgą laiką vyravusią valstybės politiką, kai visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos klausimai buvo kontroliuojami ir valdomi tik atitinkamų valstybinių institucijų, tobulina naujai besiformuojanti saugos rinka.

Šiandienos praktika liudija, kad valstybė ne visada reikiamu lygiu gali užtikrinti visuomenės saugumą ir palaikyti viešąją tvarką. Vis daugiau žmonių tai supranta ir pradeda ieškoti alternatyvų: iškilus nusikalstamo pobūdžio pavojams ima patys rūpintis saugumu, buriasi į savanoriškas grupes arba už atitinkamą mokesį perka saugos paslaugas. Spontaniškai formuojasi savotiškas *visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos modelis*, keliantis susirūpinimą dėl valdinių įgaliojimų ir atsakomybės už jų įgyvendinimą perdavimo privačia iniciatyva veikiantiems subjektams legitimumo. Minėti teiginiai skatina kalbėti apie *saugos rinkos plėtros problemą*. Ši problema keliami neatitiktinai, nes saugos rinkoje pradeda vyrėti *privачios teisėtvarkos technologijos*, kurios gali sudaryti sąlygas atsirasti tokiems dariniams kaip *privati policija*, lemti tokius procesus kaip *teisėtvarkos (policinės) funkcijos privatizavimas*.

Atrodytų, kad saugos rinkos, kurioje vyrauja privatus saugos sektorius, plėtra yra realus informacinės visuomenės kaitos rezultatas. Kita vertus, esant tam tikrų trūkumų politinėje, socialinėje, ekonominėje, teisinėje aplinkoje galima įžvelgti tam tikrą saugos rinkos plėtros grėsmę.

Tyrimo tikslas – įvertinus saugos rinkos funkcionavimo ir plėtros priežastis bei sąlygas saugos rinkos plėtros grėsmę galima pagrįsti remiantis norminiu reglamentavimu. Šis tikslas keliamas neatsitiktinai, nes asmens ir jo turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos susilpnėjimas daro įtaką valstybės ir jos institucijų stabilumui. Šiuo tyrimu siekiama tęsti ankstesnius autoriaus atliktus mokslinius tyrimus dėl privatizacijos procesų vyravimo visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos srityje [1; 2; 3].

Tyrimo objektas – išorės veiksniai, veikiantys saugos rinkos plėtros dimensiją ir kartu privataus saugos sektoriaus skverbimąsi į viešą saugos sritį. Neigiamas požiūris į policiją ir kitas viešąsias saugos institucijas skatina ieškoti veiksmingų visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos būdų, todėl privačios saugos struktūros, turėdamos teisę teikti įvairaus pobūdžio saugos paslaugas, užima svarbią vietą saugos rinkoje. *Keliamos mokslinės problemos nagrinėjimas apima* saugos rinkos funkcionavimo tendencijų analizę, saugos rinkos norminio reguliavimo grėsmės įvertinimą ir rezultatų pateikimą, taip pat galimų saugos rinkos plėtros pavojų galimybes ir jų šalinimo būdus bei perspektyvas.

1. Saugos rinkos funkcionavimo tendencijos

Saugos rinkos funkcionavimui ir plėtrai bei saugos struktūrų integravimosi į visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos palaikymo sistemą procesui įtakos turi politiniai, teisiniai, ekonominiai, organizaciniai ir kiti veiksniai. Pastaruoju metu saugos rinkoje vyrauja privatus saugos sektorius (privačios saugos struktūros, tarnybos ir jų padaliniai, žmonių, įstaigų organizacijų saugos padaliniai), užimantis atsiradusią nišą asmens, jo turto, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos srityje¹. Dėl šios priežasties privatus saugos sektorius tampa lygiaverte viešojo saugos sektoriaus (arba policijos teikiamų paslaugų) alternatyva, užtikrindamas normalias sąlygas verslo ir ekonominio sektoriaus plėtrai. Kaip teigė L. Johnstonas, privatus saugos sektorius daugelyje valstybių tampa profesija, todėl užima gerbtiną padėtį saugos paslaugų pramonėje [5, p. 24]. Kita vertus, privačių saugos paslaugų plėtra gali kelti tam tikrų pavojų saugos rinkai apskritai, o dėl to saugos rinkos funkcionavimas taptų problemiškas.

Lietuvoje bei užsienio valstybėse labai padidėjęs privataus saugos sektoriaus vaidmuo viešosios tvarkos apsaugos ir visuomenės saugumo užtikrinimo sistemoje. Tai liudija ne tik susiklosčiusi privačių saugos struktūrų ir jose dirbančių asmenų skaičiaus didėjimo tendencija, bet ir nuolat didėjantis tokių paslaugų poreikis. Kita vertus, lieka apgailėstauti, jog saugos rinkos plėtra Lietuvoje vyksta lėtai arba ne ta linkme dėl valstybės vykdomos politikos. Susidaro įspūdis, kad saugos rinkos funkcionavimo procesas sąmoningai stabdomas įžvelgiant kai kuriuos pavojus arba norint išlaikyti administracinius komandinius įgaliojimus privačių saugos subjektų atžvilgiu. Minėtos aplinkybės leistų išskirti kai kurias privačios saugos rinkos funkcionavimo problemas:

¹ Kanados mokslininkai P. C. Stenningas ir C. D. Shearingas sukūrė „vakuumo teoriją“, kurios esmė ta, kad privačios saugos struktūros savo paslaugas paskirsto reaguodamos į gyventojų poreikius (pvz., gyventojai viešosiose vietose nori matyti daugiau patruliuojančių policijos pareigūnų, o šią spragą užpildo privačios saugos kompanijos). Privačios saugos struktūros atsirado kaip teisėtvarkos palaikymo sistemos reformos padarinys, kaip viešųjų institucijų teikiamų paslaugų alternatyva [4].

pirma, rizikos problema. Kaip pabrėžia T. Jonesas ir T. Newburnas [6, p. 44], tai vienas iš pagrindinių saugos rinkai ir jos funkcionavimui įtaką darančių veiksnių. Privatus ir viešasis saugos sektoriai beveik kiekvieną dieną susiduria su rizika: sprendimų priėmimo rizika, saugos paslaugų teikimo rizika, finansų rizika, turto rizika, asmeninė rizika ir pan. Pagrindinė rizikos kilimo galimybė yra ekonominės ir teisinės priežastys, nes jos sukelia konkurencijos, normų pažeidimų atvejus ir pan. Rizikos problema akivaizdžiausia teikiant asmens ir turto saugos, viešosios tvarkos apsaugos ir visuomenės saugumo užtikrinimo paslaugas. Pavyzdžiui, gana savotiškai rizikos veiksnys veikia kilnojamojo ir nekilnojamojo turto saugumo užtikrinimo rinką. Tai galima pastebėti analizuojant kriminogeninės padėties raidą, susijusią su vagysčių iš įvairių nuosavybės objektų ir privačių saugos struktūrų saugomų objektų skaičiumi;

antra, valstybės vykdomos politikos privačių saugos struktūrų atžvilgiu problema. Valstybės ir savivaldybių institucijos beveik nenumato priemonių palaikyti privačias saugos tarnybas, ypač jų kūrimosi laikotarpiu, sprendžiančias organizacinius, patalpų, lengvatinio kredito suteikimo, informacinio aprūpinimo ir kitus klausimus. To padarinys – lėtai kuriasi fizinės saugos bei centralizuoto objektų stebėjimo paslaugų rinka, privačios saugos struktūros lėtai įsilieja į detektyvinės veiklos, saugios aplinkos užtikrinimo, konvojavimo ir kalėjimų saugos bei kitas sritis. Informacinėje visuomenėje privataus saugos sektoriaus teikiamos paslaugos iš esmės yra veiksmingesnė alternatyva viešojo saugos sektoriaus teikiamoms saugos paslaugoms, nes geriau tenkina vartotojų poreikius. Vadinas, valstybė galėtų sumažinti savo ekonominį aktyvumą ir konkurenciją teikdama paslaugas esamoje saugos rinkoje, numatyti viešosios tvarkos apsaugos ir visuomenės saugumo užtikrinimo paslaugų „privatizavimo“ politiką (kokias policijos funkcijas būtų galima perduoti privačioms saugos struktūroms), kurti bendrą saugos rinkos politiką;

trečia, privačių saugos struktūrų neįtraukimo į kovos su nusikalstamumu vykdymo problema. C. D. Shearingo, P. C. Stenningo, S. M. Addario [7] ir M. Buttono [8] tyrimai rodo, jog privačias saugos struktūras būtina įtraukti į nacionalinį, regioninį ir vietinį kovos su nusikalstamumu lygius. Nacionalinės kovos su nusikalstamumu strategijos kūrimas – valstybės prerogatyva. Nacionaliniu lygiu veikia atitinkami nusikalstamumo prevencijos centrai, kurių pagrindinis uždavinys – gerinti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją. Šioje veikloje aktyviai dalyvauja viešasis saugos sektorius (policija ir kitos vidaus reikalų įstaigos, muitinė, mokesčių administravimo institucijos ir t.t.), tačiau pasigendama privataus saugos sektoriaus dalyvavimo. Privačios saugos struktūros pagal savo kompetenciją galėtų rinkti informaciją apie veiksmingas kovos su nusikalstamumu priemones, vertinti taikomų priemonių rezultatyvumą, nuolat rinkti ir tobulinti informacinę analitinę medžiagą. Būtų neteisinga ignoruoti privačių saugos struktūrų dalyvavimą kuriant bendrą kovos su nusikalstamumu organizavimo ir koordinavimo sistemą, nes privačios saugos įmonės turi organiškai įsitraukti į nacionalinę teisėtarkos palaikymo sistemą.

Teritoriniu lygiu veikia nemažai organizacijų, dalyvaujančių užtikrinant apskrities bendruomenės saugią aplinką. Šios organizacijos skirtingos, tačiau visos suinteresuotos teisės pažeidimų prevencija. Deja, privataus saugos sektoriaus dalyvavimo vėl pasigendama. Kuriant regionines nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos programas būtina įtraukti ir privačias saugos struktūras, kurios galėtų suteikti informacijos apie priemones, darančias poveikį teisės pažeidimų padarymo sąlygoms ir priežastims, galimus teisės pažeidimų priežastingumo bei determinacijos procesus ir pan.

Vietiniu lygiu privačių saugos struktūrų įtraukimo į teisės pažeidimų prevenciją galimybės svarstomos įvairiai, tačiau ši sritis yra tyrinėjimo objektas. Pavyzdžiui, B. George'as ir M. Buttonas [9], 1995 m. tyrinėdami nusikalstamumą Walsallo mieste, nustatė pagrindines kovos su nusikalstamumu neefektyvumo priežastis, susijusias su tuo, kad į šį procesą nebuvo įtraukti vietos bendruomenės nariai ir privačia komercine iniciatyva veikiantys subjektai;

ketvirta, saugos rinkos neapibrėžtumo problema. Viešojo bei privataus saugos sektoriaus teikiamos asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugos skatina nustatyti vienodus veiklos standartus, į kuriuos atsižvelgiant būtų galima spręsti apie tokių paslaugų kokybę. Tačiau saugos rinkoje pastebima privačių saugos struktūrų atskirties problema. Nors privačioms saugos struktūroms suteikta įvairi kompetencija saugos paslaugų rinkoje, tačiau ne visada ja tinkamai pasinaudojama arba nenorima pasinaudoti. Dėl to kyla poreikis tobulinti privataus saugos sektoriaus veiklos standartus, ieškoti tokių kriterijų, kurie, anot W. C. Cunninghamo ir J. J. Strauchso, būtų rezultatyvūs ir sumažintų nusikalstamumo ir nesaugumo baimę visuomenėje [10]. Saugos rinka veikia savarankiškai, todėl jos procesui būdingi ne tik politiniai, ekonominiai, teisiniai ir organizaciniai trūkumai (pvz., nėra koordinuojamos saugos rinkos bei saugos paslaugų teikimo strategija ir taktika, nenumatyti saugos subjektų kokybiniai ir kiekybiniai veiklos standartai ir pan.).

Saugos rinkos funkcionavimui įtakos turinčios politinės, ekonominės, teisinės ir organizacinės problemos būtų sprendžiamos ir vertinamos aktyvia valstybės vykdoma politika. Tokiu atveju turėtų keistis privataus saugos sektoriaus statusas ir vaidmuo visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistemoje. Prieš tai reikėtų pagalvoti apie viešųjų saugos tarnybų vykdomų funkcijų susiaurinimą ir privačių saugos struktūrų teikiamų paslaugų išplėtimą.

Saugos rinkos funkcionavimo problemų tyrinėjimai leidžia daryti išvadą, kol panaikinus veiksnius, stabdančius saugos rinkos plėtrą, atsirastų galimybė kalbėti apie privačių saugos struktūrų vaidmenį visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistemoje, kurioje jos funkcionuotų kaip policijos ir kitų teisėtvarkos institucijų partneriai. Kita vertus, susidariusi padėtis skatina prabilti apie tam tikrus pavojus plečiantis privačiam saugos sektoriui, t. y. saugos rinkos teisinio reguliavimo, privatizacijos procesų vyrovimo teisėtvarkoje, privačių saugos struktūrų skverbimosi vykdyti valstybės visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos apsaugos funkciją.

2. Saugos rinkos norminio reglamentavimo grėsmė

Aktyvi ir greita saugos rinkos plėtra reikalauja atitinkamo teisinio reguliavimo mechanizmo. Šiuo metu galiojantys teisės aktai įtvirtina skirtingus reikalavimus viešosioms ir privačioms saugos struktūroms saugos paslaugų rinkoje. Kitaip nei policijos ir operatyvinės veiklos teisinis reguliavimas, privačios saugos veiklos teisinis reglamentavimas nepasižymi tokiu griežtu santykiu su valstybės institucijų vykdomomis teisėtvarkos funkcijomis. Privačioje saugos veikloje vyraujantis interesas rūpintis savo klientų teisių ir teisėtų interesų apsauga reikalauja geresnio kokybės teisinių santykių suregulavimo.

Galiojančiuose teisės aktuose, kurie reglamentuoja privačią saugos veiklą, galima aptikti nemažai trūkumų ir prieštaravimų ne tik juos aiškinant, bet ir taikant. Veiksmingų teisinių standartų paieška ir jų nustatymas tapo aktualiu klausimu subjektams, vykdančioms saugos funkcijas, nes siekiama užtikrinti profesionalų ir geros kokybės saugos paslaugų teikimą. Pasitelkus socialines normas ir teisės aktus galima vadovautis tokia politika, kurioje: *pirma*, būtų skatinama saugos rinkoje dalyvaujančių subjektų veikla, *antra*, būtų apsaugoma nuo nepageidaujamų tendencijų arba to, kas nepriimtina saugos rinkoje dalyvaujantiems subjektams bei jų teikiamoms saugos paslaugoms.

Saugos rinkos norminio reglamentavimo tyrimo analizė leidžia įžvelgti kai kuriuos trūkumus dėl to, kad nėra sukurta optimalių teisinių sąlygų efektyviai privačių saugos struktūrų ir jų pareigūnų veiklai vykdyti. Akivaizdu, kad kol nebuvo teisiškai nereguluoti tam tikri klausimai, sunku buvo tikėtis, kad privatūs saugos rinkos dalyviai galės vykdyti asmens ir jo turto, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos funkcijas. Dėl to atsirado poreikis įstatymiškai sureguliuoti privačią saugos veiklą.

2004 m. liepos 8 d. priimtas *Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas* [11] pradėjo galioti 2005 m. sausio 1 d. Iki to laiko privati saugos veikla buvo reglamentuojama vienu teisiniu dokumentu – 1993 m. kovo 12 d. Lietuvos Vyriausybės nutarimu Nr. 160 patvirtintais *Asmens ir turto saugos nuostatais* [12], kurie tuo valstybės rinkos santykių plėtojimosi momentu buvo svarbūs, atitiko to meto socialines, ekonomines ir politines sąlygas. Sparti informacinės visuomenės raida pakeitė požiūrį į daugelį socialinių procesų, o privati saugos rinka vystėsi daug lėčiau. To priežastys yra kelios. Privačią saugos veiklą reglamentuojantį įstatymą buvo užsibrėžta priimti dar 1996 m., tačiau dėl subjektyvių ir objektyvių priežasčių kiekviena naujai sudaryta Vyriausybė šį procesą vis atidėdavo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje ir jos 2001–2004 m. įgyvendinimo priemonių plane Vidaus reikalų ministerija buvo įpareigota iki 2003 m. III ketvirčio parengti *Asmens ir turto saugos įstatymo projektą* [13; 14]. 2002 m. gruodžio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 1962 patvirtino *Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymo koncepciją* [15] ir ji tapo pagrindu parengti *Asmens ir turto saugos įstatymą*. Ilgas privačios saugos veiklos įstatymu numatyto reguliavimo įtvirtinimo laikotarpis rodo, jog buvo (nors įžvelgiama ir dabar) teisinių kliūčių apibrėžiant tokios veiklos reguliavimo objektą ir tikslus, galiosiančių teisės normų efektyvumą, visuomeninius santykius, susijusius su privačia saugos veikla, finansinį ir ekonominį tokios veiklos pagrįstumą ir pan.

Galiojantis *Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas* reguliuoja visuomeninius santykius, susijusius su privačia asmens ir turto sauga, policijos ir privačių saugos struktūrų bendradarbiavimu užtikrinant viešąją tvarką, visuomenės saugumą, administracinių teisės pažeidimų ir nusikalstamų veikų prevenciją bei atskleidimą. Jame taip pat reglamentuojama ginkluotos ir neginkluotos asmens ir turto saugos vykdymo tvarka, ją vykdančių saugos darbuotojų teisės bei pareigos, fizinės prievartos, specialiųjų priemonių bei šaunamųjų ginklų panaudojimo teisėtumo sąlygos ir pan. Atrodytų, jog įgyvendinant šį teisės aktą siekiama pagrindinio tikslo, t.y. sudaryti asmenims geresnes są-

lygas įgyvendinti jų teises į gyvybės, sveikatos, orumo, privataus gyvenimo bei turto apsaugą ir neliečiamumą, taip pat užtikrinti didesnę visuomenės saugumą ir geresnę viešąją tvarką. Kita vertus, išsamesnė Asmens ir turto saugos įstatymo ir kitų su juo susijusių teisės aktų turinio analizė verčia manyti, jog gali tekti susidurti ir su tam tikrais neigiamais reiškiniais bei pavojais privačios saugos rinkos srityje:

Pirma, specifinis privačios saugos veiklos pobūdis. Pažymėtina, kad ginant vienu asmenų interesus pažeidžiami, nors ir neteisėti, kitų asmenų interesai. Taip kyla reali grėsmė pažeisti konstitucines piliečių teises ir laisves. Privati saugos veikla orientuojama į tuos, kurie gali sumokėti už tokias paslaugas, o tie, kurie moka, reikalauja prieštaraujančių teisei sprendimų, pavyzdžiui, nereti atvejai, kai privačios saugos tarnybos ignoruoja asmenų viešuosius interesus saugodami kitų asmenų privačius interesus (apriboja judėjimą, pateikimą į tam tikras vietas, grasina fizine prievarta ir pan.). Vadinasi, Asmens ir turto saugos įstatymo uždavinys – apsaugoti gyvybiškai svarbius fizinių ir juridinių asmenų, visuomenės ir valstybės interesus – įgyvendinamas netinkamai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad specifinis privačios saugos veiklos pobūdis leidžia ją panaudoti įgyvendinant kriminalinius interesus arba kėsinant į valstybės saugumą. Šiuo tikslu turėtų būti nustatytos papildomos garantijos tam, kad būtų sustabdytas kriminalinių elementų skverbimasis į privačių saugos subjektų veiklą siekiant juos panaudoti nusikalstamais tikslais, taip pat apibrėžti kvalifikaciniai reikalavimai, keliami saugos darbuotojams, ir sprendžiamas klausimas dėl teisinio išsilavinimo bei teisinio darbo stažo.

Antra, privačios detektyvinės veiklos įgyvendinamas. Teoriškai galimos dvi privačios saugos veiklos rūšys: privati asmens ir turto saugos veikla ir privati detektyvinė veikla. Šiandien privati detektyvinė veikla teisiškai neregamentuojama. Tai reiškia, kad prisidengdamos įstatymų spragomis tokią veiklą gali vykdyti privačios saugos struktūros arba kiekvienas asmuo be jokių apribojimų, o tai palanku, anot K. Šimkaus, kriminalinėms struktūroms bei užsienio specialiosioms tarnyboms [16, p. 21]. Svarbiausia – jokios tokios veiklos kontrolės ir jokios atsakomybės už privačią detektyvinę veiklą. Tai kelia pavojų konstitucinėms žmogaus teisėms ir laisvėms.

Trečia, fizinės prievartos, specialiųjų priemonių ir šaunamųjų ginklų naudojimas. Prievartos naudojimas yra išimtinai valstybės ir jos institucijų kompetencija. Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas numato platų fizinės prievartos ir jos priemonių panaudojimo spektrą. Atrodytų, kad privačios saugos struktūros prievartos naudojimą laiko viena iš pagrindinių teisių, pavyzdžiui, pirmosios dvi iš devynių Asmens ir turto saugos įstatymo 7 straipsnyje įvardytų saugos darbuotojo teisių įtvirtina, kad „Apsaugos darbuotojas <...> turi teisę nešiotis ir naudoti šaunamąjį ginklą; <...> nešiotis ir naudoti specialiąsias priemones, <...> fizinę prievartą [11]. Natūraliai keliamas klausimas dėl tokios nuostatos įteisinimo. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse (pvz., Didžiojoje Britanijoje) policija ir kitos valstybės institucijos stengiasi išvengti šaunamųjų ginklų ir specialiųjų priemonių demonstravimo asmenų lankomose vietose. Lietuvoje policijai ir kitoms viešosios saugos institucijoms prievartos naudojimas tampa išimtinė teise. Tuo tarpu privačios saugos struktūros savo veiklą orientuoja kita linkme ir taip pasunkina saugos rinkos plėtrą. Vertėtų įsiminti, jog privati saugos veikla yra susijusi su pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių bei teisėtų interesų užtikrinimu. Vadinasi, pagrindinis privačios saugos veiklos orientyras – nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija.

Ketvirta, privačių saugos subjektų kompetencija. Pagrindinė problema – privačių saugos struktūrų ir saugos darbuotojų teisių ir pareigų nustatymo kriterijai. Šiuo atveju tikslinga vadovautis principu, kad privati saugos struktūra privalo turėti ne mažiau teisių kaip kiekvienas atskiras asmuo, vykdamas savisaugą, t.y. jei už atitinkamą veiką nėra numatyta atsakomybė, tai ji neturėtų būti ribojama. Vadinasi, reikia sukonkretinti privačių saugos struktūrų ir saugos darbuotojų teises bei pareigas, nustatyti pagrindines veiklos uždavinius, funkcijas, formas, metodus, šios veiklos apribojimus bei bendradarbiavimo su policija ir kitomis teisėtvarką palaikančiomis institucijomis tvarką visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos srityje.

Asmens ir turto saugos įstatymo koncepcijos rengėjai pabrėžė, jog priėmus Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymą neigiamų padarinių nenumatoma. Atlikta teisės aktų, reglamentuojančių privačią saugos veiklą, teorinė ir praktinė analizė leido atskleisti tik dalį galimų pavojų vykdamą šią veiklą. Vienas iš būdingiausių pavojų – veiksmingų teisinio reguliavimo mechanizmų garantijų nebuvimas saugant pagrindines piliečių teises ir laisves, turint omenyje privačios saugos veiklos specifiką. Siekiant išvengti pastaruoju metu susidarantių problemų saugos rinkoje būtina iš naujo apsvarstyti galiojančius teisės aktus bei sukurti atitinkamą teisinio reguliavimo mechanizmą. Jį turėtų sudaryti tos vienuosios teisės normos, kurios nustatytų privačių saugos struktūrų teisinį statusą bei vietą teisinėje sistemoje ir kurias sąlygiškai pagal tam tikrus požymius galėtume priskirti prie normų,

reglamentuojančių kitų institucijų teikiamas asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugas.

Apibendrinant saugos rinkos norminio reglamentavimo ypatumus daroma išvada, kad ateityje saugos verslas bus laikomas vienu sparčiausiai plintančiu Lietuvos ekonomikos sektoriumi. Manoma, kad valstybė, kaip kontroliuojanti ir reguliuojanti organizacija, privalo teisingai planuoti ir valdyti šį procesą atsižvelgdama į realų susiklosčiusios padėties vertinimą, nacionalinę ir užsienio valstybių partiją. Tuo tikslu galima kalbėti apie kryptingą saugos rinkos plėtrą ir pavojų, kurie galėtų atsirasti plečiantis saugos paslaugų rinkai, mažinimą.

3. Saugos rinkos plėtros galimybės ir perspektyvos

Saugos rinkos kūrimasis ir plėtra yra vyraujanti tendencija daugelyje pasaulio valstybių, todėl atsiranda būtinybė numatyti saugos rinkos plėtros padarinius ir ateities gaires. Tai svarbu norint suprasti viešojo ir privataus saugos sektorių funkcionavimo specifiką. Pažymėtina, jog laisvosios rinkos sąlygomis saugos rinkos dalyviai, vykdydami asmens ir jo turto, viešojo saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos funkcijas, savo veiklos kryptis sutelkia vienodai atsižvelgdami į viešųjų ir privačių interesų saugumo poreikius. Šiame etape valstybė ir jos įgaliotos institucijos nepajėgios operatyviai reaguoti į rinkos konjunktūros pokyčius. Be to, policija ir kitos viešosios saugos institucijos dėl objektyvių kriterijų – finansinių, materialinių, techninių, kadro ir kitų išteklių nuolatinio mažinimo ar apribojimo – pagal savo kompetenciją negali atitinkamai garantuoti privataus verslo saugumo.

Pažymėtina, kad informacinės visuomenės egzistavimo laikotarpiu asmens ir nuosavybės sauga tampa *rinkos produktu* [17, p. 152], kurio įgyvendimas lemia poveikio valstybėje vyraujančiam tradiciniam teisėtvarkos modeliui galimybę. Laisvos rinkos sąlygomis *saugos paslaugos laikomos preke, kurias galima nusipirkti arba parduoti*, o viešas ir privatus saugos sektoriai – pramonė, teikiančia tokias paslaugas. Minėtos priežastys leidžia pripažinti *privatizacijos procesų vyravimą saugos rinkoje* [18; 19; 20]. Iš tikrųjų tai naujas socialinis reiškinys Lietuvos valstybės visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos praktikoje, todėl galima tik prognozuoti tokio proceso įgyvendinimo praktiką.

Vyraujančios privatizavimo procesų saugos paslaugų rinkoje tendencijos yra pasaulinio masto, todėl atsiradęs poreikis reformuoti visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistemą orientuoja valstybės požiūrį kurti atitinkamą saugos rinkos modelį, kuriame vyrautų viešas ir privatus saugos sektoriai. Atlikti tyrimai rodo [2; 21], jog būtina atskirti įgaliojimus nuo tų subjektų, kurie turi teisę administruoti visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos palaikymo funkcijas, bei tų, kurie tiesiogiai vykdo tokias funkcijas. Vadinas, poreikį pertvarkyti saugos paslaugų rinkos sistemą skatina nusikalstamumo ir didėjantis nesaugumo jausmas, nedarni ekonominė sistema ir policijos disfunkcijos.

Privatizacijos procesų teisėtvarkoje reiškinio klausimas lieka atviras ir skatina polemizuoti. B. Forsto ir P. K. Manningo darbe „Teisėtvarkos privatizavimas: du požiūriai“ aiškiai išdėstomi su minėta problema susiję klausimai. B. Forstas, pritaikęs ekonomines efektyvumo, kainos, pelno, paslaugos, rezultatyvumo kategorijas visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos srityje, pripažįsta, jog visuomenėje turi veikti konkuruojančių (viešųjų ir privačių) saugos tarnybų rinka, o privačios saugos rinkos kūrimosi procesas tęsis artimiausius dvidešimt metų. P. K. Manningas, priešingai – remdamasis policijos vykdoma misija visuomenėje argumentuotai išdėsto, jog policijos ir kitų viešųjų saugos tarnybų teikiamos paslaugos nėra verslas, iš kurio gaunamas pelnas. Kritikuodamas verslo koncepcijų ir metodų taikymą policijos veikoje P. K. Manningas siūlo atsisakyti kai kurių policijos funkcijų privatizavimo galimybes, nes teisėtvarka (viešoji sauga) negamina jokio produkto ir nėra verslo kategorija. Ji yra viešosios teisės reguliavimo objektas, skirtas viešųjų interesų apsaugai. Iškeltų idėjų novatoriškumas reikalauja platesnio komentaro.

3.1. Saugos paslaugų privatizavimo reiškinio neigiami aspektai

Saugos paslaugų privatizavimo oponentų argumentai siejami su galima grėsme asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Ši neigiama tendencija pastebima Vokietijoje ir kitose Rytų Europos valstybėse. Jose, anot W. R. Roperio, policija netinkamai rūpinasi gyventojų saugumo užtikrinimu ir pirmenybę teikia kovai su nusikalstamumu (t. y. represinėms funkcijoms). Vadinas, šia policijos spraga pasinaudoja privačios saugos struktūros, kurioms prevencinė tvarkos ir saugumo užtikrinimo funkcija tampa pelningu, klestinčiu verslu. Akivaizdūs tampa ir neigiami privataus saugos verslo as-

pektai, nes gyventojai saugos tarnyboms moka už tai, kad jaustųsi saugūs, ir taip privačių saugos struktūrų veikloje atsiskleidžia neigiamas „*kriminalinis padarinys – reketas*“ [22]. Privačių saugos struktūrų nepasirengimas perimti (*privatizuot*) dalį saugos funkcijų buvo pabrėžiamas ir vėlesniuose Vokietijos bei Didžiosios Britanijos mokslininkų darbuose [23; 24; 25].

Kitas svarus argumentas prieš privatizacijos procesų vyravimą saugos rinkoje yra tas, kad toks procesas skatina uždarumą, izoliuotumą, šališkumą ir išankstinį nusistatymą socialinės tvarkos ir saugumo visuomenėje klausimu. Delegavus kai kurias saugos funkcijas privačioms saugos struktūroms galima susidurti su jų veiklos savarankiškumo ir nepriklausomumo problema, nes tokiu atveju minėtų institucijų darbuotojai taptų konkrečių interesų poreikius tenkinančiais tarnautojais. Vadinas, jeigu nesukuriamas tinkamas valstybės vykdomos privačių saugos struktūrų kontrolės mechanizmas, visada gali kilti pavojus pažeisti visuomenės viešuosius interesus.

Bene svarbiausias argumentas prieš kai kurių saugos funkcijų privatizavimą yra teisės objektyvumo problema. Valstybės visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos palaikymo monopolio būtinybę lemia reikalavimas objektyviai kontroliuoti, kaip naudojama prievarta. Anot A. Rando, valstybė yra būdas atsakomąjį jėgos naudojimą padaryti objektyviai kontroliuojamą, t.y. pavaldų objektyviai apibrėžtiems įstatymams [26, p. 37–41]. Visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos objektyvumas yra vienas svarbiausių kokybės rodiklių, tačiau A. Rando suformuluotas teiginys pagrįstas neįrodyta prielaida, kad būtent valstybė prievartos naudojimą gali padaryti objektyviai kontroliuojamą. Dėl galimybės privatizuoti kai kurias saugos funkcijas diskutuojama ekonomikos mokslininkų darbuose. M. Rothbardas [27] ir D. Friedmanas [28] taiko *simetriškumo teoriją*: viena vertus, niekas negali garantuoti, kad privačių saugos struktūrų vykdoma asmens ir turto saugos veikla nevirš įvairių nusikalstamų gaujų siautėjimu; kita vertus, niekas negali garantuoti, kad viešųjų institucijų vykdoma visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos veikla vieną dieną nevirš vienos uniformuotos tarnybos siautėjimu. Objektyvumo kriterijus, kaip ir kiekvienas kitas paslaugos kokybės požymis, turi būti pripažintas saugos paslaugų klientų laisvu apsisprendimu, tam tikrų saugos paslaugų teikėjų pasirinkimu. Valstybės valdomas saugos rinkos monopolis negalės pelnyti tokios objektyvumo charakteristikos, todėl siūlomas radikalus sprendimas – panaikinti tokį monopolį. Saugos rinkoje esantys dalyviai turi veikti ne kaip mokesčių išlaikomi subjektai, o kaip normalios, pelno siekiančios įmonės be jokių monopolinių galių.

3.2. Saugos paslaugų privatizavimo reiškinių teigiami aspektai

Pastaruoju metu nuostata privatizuoti kai kurias saugos funkcijas palaikoma daugelyje pasaulio valstybių (Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Italijoje, Ispanijoje, Slovėnijoje, Rusijoje, JAV, Kanadoje, Australijoje, Japonijoje ir kt.). Be viešojo saugos sektoriaus, jose sėkmingai funkcionuoja privatus saugos sektorius. Minėtose valstybėse atlikti moksliniai tyrimai leidžia pateikti nemažai argumentų, įrodančių, jog šiuolaikinėje visuomenėje asmens ir jo turto saugumui, visuomenės saugumui užtikrinti tinkamiausia yra darni saugos rinka, kurioje vienodai dalyvauja viešasis ir privatus saugos sektoriai. Viena vertus, atsižvelgiant į turimus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, organizavimo tvarką, taikomas veiklos kryptis, formas ir metodus galima teigti, kad privatus saugos sektorius iš dalies gali perimti kai kurias asmens ir jo turto saugumo užtikrinimo, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos palaikymo funkcijas. Kita vertus, išskaidomos abejonės dėl visiško valstybės vykdomos privačių saugos struktūrų kontrolės išnykimo. Šiuo atveju valstybės kontrolė privataus saugos sektoriaus atžvilgiu neišnyksta, nes privati saugos sistema iš karto nepakeis analogiškos viešosios saugos sistemos. Tai tam tikrais etapais vykstantis procesas, kurio metu viešosios ir privačios saugos struktūrų keičiasi veiklos prioritetais. Galėtume daryti išvadą, jog ne visos saugos funkcijos turėtų būti perduotos privačioms saugos struktūroms, o tik tos, kurios skirtos pirmiausia privatiems interesams (nors tam tikrais atvejais kalbama ir apie viešuosius interesus) apsaugoti ir nepažeidžia viešųjų interesų.

Saugos paslaugų privatizavimo reiškinių klausimai ir galimybė Lietuvoje vertinami pagal tai, kaip efektyviai pasiekiami iškelti tikslai – užtikrinti visuomenės saugumą ir palaikyti viešąją tvarką – ir kaip subjektai, turintys įstatymiškai įtvirtintus saugos funkcijos įgyvendinimo įgaliojimus, juos įgyvendina prisitaikydamos prie kintančios socialinės aplinkos. Saugumas ir tvarka tampa prekėmis – jos paskirstomos tiems visuomenės nariams, kurie gali arba negali už jas sumokėti. Tokiu atveju visuomeninių santykių pertvarkymas nuo viešųjų privačių link pakeičiamas vartotojo sutartimi su paslaugų teikėju. Tokia saugos paslaugų rinka vyrauja tose valstybėse, kur akivaizdus turtingų ir neturtingų visuomenės narių skirtumas. Pavyzdžiui, savo, kaip individo, saugumui užtikrinti bei rizikai pra-

rasti nuosavybę mažinti turtingi Lotynų Amerikos gyventojai pasisamdo privačios policijos pareigūnų ir šie saugo jų šeimą arba vaikus nuo galimo pavojaus [29, p. 57].

Vertinant saugos paslaugų privatizavimo pranašumus pažymėtina, jog privačiai teikiamos saugos paslaugos yra produktyvesnės nei policijos teikiamos paslaugos, todėl tai ir skatina kai kurias policijos funkcijas deleguoti privačioms saugos struktūroms. Vadinasi, privati sauga tampa viešosios saugos alternatyva ir ji gali daryti ne ką mažesnę įtaką asmens bei jo turto saugumui, visuomenės saugumo užtikrinimui bei viešosios tvarkos apsaugai. Privataus saugos sektoriaus pranašumą galima aiškinti ekonominiais motyvais. Viešasis saugos subjektas turi mažiau paskatų tvarkytis gerai, nes nuolat savo veiklą painioja su politika ir nesirūpina savo turto likimu, o privatus saugos subjektas tvarkosi pagal verslo taisykles, t. y. turi paskatą teikti geresnes saugos paslaugas, nes rizikuoja savo turtu ir jų pageidauja visuomenės nariai, o iš tokios veiklos gautas pelnas rodo, kiek naudos turi visuomenė.

3.3. Saugos rinkos plėtros galimi pavojai ir realybė

Valstybė, atsižvelgdama į susiklosčiusius politinius, socialinius, ekonominius, teisinius ir kitus veiksnius visuomenėje, stengiasi keisti visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos strategiją priklausomai nuo individo ir visuomenės poreikių. Kiekviena strategija lemia atitinkamus pokyčius.

Plečiant saugos rinką turėtų būti modeliuojama saugos rinkos subjektų sistema, o jos pagrindu kuriami viešasis, privatus arba mišrus asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos modeliai. Be abejo, galimi įvairūs sumanymai, kurios apimtų tiek viešųjų, tiek privačių saugos subjektų atsakomybę už saugos paslaugų administravimą ir jos įgyvendinimą, tačiau tokių sumanymų įtvirtinimas gali turėti tam tikrų padarinių. Būtent tokie pavojai atsirastų tada, kai visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistema pertvarkoma pagal rinkos principus ir rinkos mechanizmą. Vadinasi, taip ne tik iškraipomas saugumo poreikių užtikrinimo mechanizmas, bet ir pati valstybė rizikuoja sukurdama dvejopą saugos sistemą: neturtingieji visuomenės nariai saugomi viešųjų saugos tarnybų, o turtingieji – privačių saugos tarnybų, kurios veikia atsižvelgdamos į vartotojų poreikius.

Informacinėje visuomenėje vykstanti sparti saugos rinkos plėtra leidžia įžvelgti kito reiškinio atsiradimo – *privačios policijos kūrimosi* – bruožų [1]. Privačios policijos kūrimą rodo asmens ir turto saugos funkcijas vykdančių subjektų mastas, didėjantis jų interesas dalyvauti (ir iš dalies) visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos veikloje. Požiūris į privačios policijos kūrimą turėtų būti atsargus, nors jis ir realus. Tai priklauso nuo valstybės vykdomos politikos saugos srityje, valstybėje vyraujančios teisės tradicijos, saugos rinkoje dalyvaujančių subjektų paskirties, jų kompetencijos ir kitų dalykų.

Saugos rinkos plėtros procesas būtų ilgas ir priklausytų nuo ekonominės padėties valstybėje. Valstybė turi nemažai teisinių ir administracinių priemonių, kad galėtų užtikrinti saugos rinkos plėtros perspektyvas ir įvairių saugos modelių kūrimą bei pritaikymą praktikoje. Saugos rinkos plėtros esmė – teikti asmens ir jo turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugas orientuojantis į akivaizdžių teisės pažeidimų prevenciją. Tai leistų privačiam saugos sektoriui suderinti vykdomą veiklą su viešojo saugos sektoriaus vykdomomis funkcijomis. Viešųjų saugos ir privačių saugos struktūrų funkcijų paskirstymas turėtų būti susistemintas į tam tikras grupes, o jų sėkmingas įgyvendinimas pasireikštų per atitinkamo saugos rinkos modelio taikymą, kurį pasirinktų valstybė, atsižvelgdama į savo nacionalines galimybes, vyraujančius pokyčius visuomenės struktūroje ir vietos tradicijas. Saugos rinkos plėtra – ar tai grėsmė, ar normalus šiuolaikinės visuomenės kaitos padarinys – bus galima spręsti atliekant tolesnius mokslinius tyrinėjimus.

Išvados

1. Saugos paslaugų paklausą (poreikį), o kartu ir saugos rinkos plėtrą skatina visuomenėje vykstantys socialiniai pokyčiai (nusikalstamumo ir jo baimės, nesaugumo jausmo didėjimas, privačios nuosavybės mastas, viešosios saugos sistemos finansavimo krizė ir informaciniai technologiniai pokyčiai). Kita vertus, sparti saugos rinkos plėtra kelia naujų iššūkių, o kartu ir grėsmę valstybės vykdomai visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos politikai.

2. Privataus saugos sektoriaus vyravimas saugos paslaugų rinkoje rodo valstybės monopolio tam tikrą praradimą asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos ap-

saugos srityje. Saugos rinkos funkcionavimo tyrinėjimai atskleidžia neigiamas tendencijas, vyraujančias saugos rinkoje, t. y. valstybės vykdomos politikos privačių saugos struktūrų atžvilgiu, privačių saugos struktūrų neįtraukimo į kovos su nusikalstamumu vykdymo, privačios saugos rinkos neapibrėžtumo ir rizikos.

3. Norminiu reguliavimu gali būti skatinama saugos rinkoje dalyvaujančių subjektų veikla ir apsisaugoma nuo nepageidaujamų tendencijų saugos rinkoje dalyvaujantiems subjektams bei jų teikiamoms saugos paslaugoms arba keliamas pavojus pažeisti konstitucines asmenų teises ir laisves bei teisėtus interesus (pvz., naudojant fizinę prievartą ir šaunamuosius ginklus, vykdant įstatymiškai nereglamentuotą veiklą ir pan.). Saugos paslaugų teisinio reguliavimo mechanizmą turėtų sudaryti vienašios teisės normos, nustatančios viešojo saugos ir privataus saugos subjektų teisinį statusą bei vietą teisinėje sistemoje ir reglamentuojančią šių subjektų teikiamas asmens ir turto saugos, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugas.

4. Saugos rinkos plėtros procesas modeliuojamas atsižvelgiant į visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos paslaugas teikiančių subjektų sistemą ir jų kompetenciją. Vadinasi, informacinėje visuomenėje saugos paslaugų administravimas pradeda egzistuoti kaip ir verslas, kurio esminis bruožas tas, jog tokių paslaugų efektyvumas priklauso nuo tarpusavyje konkuruojančių viešųjų ir privačių saugos struktūrų. Tuo gali būti paaiškinama: *realybė*, t. y. laisva saugos paslaugų rinka ir galimybės vykdyti policines funkcijas naudojant privačius išteklius, bei *grėsmė*, t. y. saugos paslaugų privatizavimas, privačios policijos susikūrimas ir pan.

LITERATŪRA

1. **Kalesnykas R.** Kai kurios policijos funkcijų privatizavimo problemos Lietuvoje// Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. T. 19 (11).
2. **Kalesnykas R.** Policijos funkcijos įgyvendinimo efektyvumas: viešųjų ir privačių interesų derinimo problema// Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. T. 24 (16).
3. **Kalesnykas R.** Privatizacijos procesai teisėtvarkeje: daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė (01S)). – Vilnius: LTU, 2002.
4. **Shearing C. D., Stenning P. C.** Private Policing. – Newbury Park (CA): Sage Publications, 1987.
5. **Johnston L.** Policing Britain: Risk, Security and Governance. – Harlow: Longman, 2000.
6. **Jones T., Newburn T.** Private Security and Public Policing. – Oxford: Clarendon Press, 1998.
7. **Shearing C. D., Stenning P. C., Addario S. M.** Police perceptions of private security // Canadian Police College Journal. 1995. Vol. 9. No. 2.
8. **Button M.** Private security and its contribution to policing: Under-researched, under-utilised and underestimated// International Journal of Police Science and Management. 1999. Vol. 2. No. 2.
9. **George B., Button M.** Crime in Walsall. The first report. The town centre. 1995.
10. **Cunningham W. C. and Strauchs J. J.** Security Industry Trends: 1993 and Beyond// Security Management. 1992. No. 12.
11. **Lietuvos Respublikos** asmens ir turto saugos įstatymas Nr. IX–2327, Lietuvos Respublikos Seimo priimtas 2004 m. liepos 8 d. // Valstybės žinios. 2004. Nr. 116–4317.
12. **Asmens** ir turto saugos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 160 // Valstybės žinios. 1993. Nr. 10–250.
13. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės programa, patvirtinta 2001 m. liepos 12 d. Seimo nutarimu Nr. IX – 455 // Valstybės žinios. 2001. Nr. 62–2244.
14. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 2001–2004 metų programos įgyvendinimo priemonės, patvirtintos 2001 m. spalio 4 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1196 // Valstybės žinios. 2001. Nr. 86–3015.
15. **Lietuvos Respublikos** asmens ir turto saugos įstatymo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1962 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 119–5353.
16. **Šimkus K.** Privačios saugos teisinio reguliavimo problemos // Rizikos faktorius. 1999. Nr. 5–6.
17. **Loader I.** Thinking Normatively About Private Security // Journal of Law and Society. 1997. No. 24 (3).
18. **Johnston L.** The Rebirth of Private Policing. – London: Routledge, 1992.
19. **Gerry E.** Has the Time Come to Privatize the Police?// Intersec. 1994. Vol. 4. No. 5.
20. **Bryett K.** Privatisation – Variation on a Theme// Policing and Society. 1995. Vol. 6.
21. **Kalesnykas R.** Privačių saugos struktūrų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą galimybės// Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002. T. 26 (18).
22. **Roper W. R.** Kriminalinių nusikaltimų prevencija pertvarkius piliečių ir policijos santykius naujose demokratinėse Vidurio ir Rytų Europos valstybėse // Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos „Policijos prevencinis darbas“, vykusios Lietuvos policijos akademijoje 1994 metais, medžiaga // Kriminalinė justicija: mokslo darbai. – Vilnius, 1994. T. 3.
23. **Boon K.** Private Police // International Criminal Police Review. 1993. No. 7–8.

24. **Blair I.** Where do the Police fit into Policing// Speech delivered to Association of Chief Police Officers Conference, 16th July, 1998. – London: ACPO, 1998.
25. **Obergfell-Fuchs J.** Möglichkeiten der Privatisierung von Aufgabenfeldern der Polizei: mit Auswirkungen auf das Sicherheitsgefühl der Bevölkerung: eine empirisch-kriminologische Analyse. – Wiesbaden: Bundeskriminalamt, 2000.
26. **Rand A.** Rinktinė. – Kaunas: Lietuvos verslininkų sąjunga, 1993.
27. **Rothbard M.** The Ethics of Liberty. Humanities Press: Atlantic Highlands. – New York, 1982.
28. **Friedman D.** Private Creation and Enforcement of Law: A Historical Case// Journal of Legal Studies. 1993.Vol. 8.
29. **Heine K.** Body Double: Protecting Company Executives// Security Management. 1994. No. 38 (2).

The Threat as a Dimension for Security Industry Development

Assoc. Prof. Dr. Raimundas Kalesnykas
Mykolas Romeris University

Keywords: *security industry, the threat, the privatization of security services, private security, the development of security market.*

SUMMARY

The paper deals about relationship's experience and practice between public security and private security in the sphere of public order and public security, including their domination in the security industry. Scientific works and empirical research, analyzing the development problems of private security (or private policing), have not been practically carried out in Lithuania. Thus, this empirical research will continued the previous research, related to the privatization processes in policing.

The essential problem related to the potential risk of the development security industry, while carrying out to abridge functions of public police and to expand powers of private security both inside the state and the rest of Europe, is being formed. Otherwise, the mission of private security is changing in the market economy, while secure environment and order will comes a market product.

The analyzed problem forms the purpose of the research, i.e. after evaluation of reasons and conditions of security industry working and development, legal acts effective in the Republic of Lithuania and approved governmental programs, to justify the potential risk of the private security development by the principles of legal reglamentation.

In the first part of the article the author analyzes the trend and tendency of the operations of security industry. The author supposes, that possibilities of compatibility of security needs of private and public interests and presumptions of the reform in the field of public safety and policing are very important on nowadays. The author raises one major question: what institutions should be at work to make the situation in the field of law enforcement not as bad as it is now, moreover, what should be done to improve it? In solving the problem the author employs conclusions made by lawyers and other researchers (economists, managers, sociologists, and philosophers). Summing them up helps to explain what should be the system capable of implementing private and public safety and maintaining public order and where is the place of private security institutions in this system. The author sums-up that the problems of the operations of security industry are: first, problem of the risk, second, state policy in respect of private security market; third, the place and the role of private security in the common system of law and order; fourth, the indetermination problem of security industry.

The second part of the paper shows the overview of legal regulation threats of security industry. Legal regulation of private security consists out of two following levels: primary and secondary. Until 1 January 2005 the activity of private security is regulated according to the Government order No. 160 "On protection of persons and property" of 12 March 1993, where order for issuing and termination of licenses to perform the activities of armed protection of persons and property is outlined. The basic changes in the regulation of private security activity occurred in 8 July of 2004, when Seimas of the Republic of Lithuania approved the Law of the Republic of Lithuania on persons and property protection (No. IX-2327), this law coming into force on the 1st of January of 2005. The approved law shall amend previously applied provisions on protection of persons and property. This law shall be the key legal document, regulating the activity of private security.

Unfortunately, still this moment we are confronted with difficulties and negative phenomenon in the field of private security market: **first**, specific brief of private security. It allows pressing into the implementation on criminal interest or encroach on state security; **secondly**, the realization of private detective activity. Today, the private detective activity is still not de jure in Lithuania; **thirdly**, the use of physical compulsion, special equipments and firearms; **fourthly**, the competence of private security. The essential problem is on fixing parameters of private security (also employees) rights and duties.

The third part of paper demonstrates the issues, perspectives and opportunities of the security industry trends. The core of the problem addressed in this part is that currently the role of private security services in enforcement of policing is eclectic due to vague description of their functions. Therefore the author has researched the development of security industry in the sphere of policing on a global scale and has disclosed tendencies of development and functioning of this market. Analyzed is a possibility of private institutions to overtake (privatize) some public police functions (for example, in the public security and public order area). It is becoming clear that private security institutions may be incorporated into the common system of policing.

The author holds that provision of public security services in security market may exist as a business, whereas the efficiency of the security services depends on competition between various security service providers. Thus, it could be maintained that tendencies of privatization in policing is a new social phenomenon, which influences Lithuanian legal system and gives rise to academic and practical debate. The issue of privatization in policing is treated as a process of transference of certain obligations of security enforcement, policing as well as responsibility from public security services (for example, the police) to private security services.

While concluding on the perspectives of security industry, it can be seen, that the development of security industry and privatization processes in policing may rise up some threats. One of them is the **establishment of private police**. It means, that every new strategy challenged adequate changes. In order to avoid all that, it is necessary to establish the standards and the criteria of effectiveness evaluation of legal acts and legal norms, prepared national programs on public security and public order area and to assign suitable amount of allocations to the implementation of the measures stipulated in such programs.

The author reaches the conclusion that in free market economy the state does not manage to meet needs of the police and other law enforcement agencies therefore, so we face a need to divide functions and responsibilities between the public police and private security. Provision of public police and private security services in security industry may also be a business, the distinguishable feature of which is that efficiency of the security services depends on competition between public and private security institutions.

The scope and volume of security services providers allow envisaging the formation of an alternative style in policing. Narrowing functions of public security institutions and widening services of private security services, makes it possible to think of removal of monopoly in the security industry. It is possible for an alternative (private) policing model, based on private initiative to exist. The state with regard to social and economic conditions may decide that a part of personal safety and public security, public order functions may be privatized and private security institutions may play a substantial role in the creation of private policing model. On the other hand, private policing model would allow creating a unique theory and practice of its own implementation and would be a basis of administration of security services. In order to achieve this objective it is necessary to determine the strategy of development of the security industry and to forecast conceivable dangers and risk in Lithuania and European Union.

